

Rikosuutisoinnin seuraamisen yhteys nuorten rikoskäyttämiseen¹

Lontoon vanhan alamaailman klassinen kuvaaja, journalisti Henry Mayhew kirjoitti vuonna 1862 kaupungin nuorista rikollisista:

Varastamalla hedelmäkauppailta he eivät saa isoja rahoja – harvoin edes niin paljon että sillä pääsisi Victoria-teatteriin, jossa he mielellään käyvät. Heitä kiinnostavat erityisesti melodramaattiset näytelmät, joissa on ryöstöjä, murtoja, ja murhia [...] Ainoat kirjat, joita he sunnuntaisin lukivat, olivat sellaisia kuin *Jack Sheppard*, *Dick Turpin* ja *Newgate Calendar*, joita he saivat viereisestä kirjastosta yhden pennin panttia vastaan. (Mayhew 1862/1983, 138, 186.)

Lontoon alamaailman nuoria rikollisia kiinnosti siis se, mitä nykyään kutsutaisiin rikosviihteeksi tai viihteelliseksi rikosuutisoinniksi. Esimerkiksi *Newgate Calendar* viittaa kaupungin pahamaineisimpaan vankilaan ja sen asukkien edesottamuksiin. Historiallisessa kriminologiassa on käytetty *Newgate*-romaanin käsitettä kuvaamaan tuon ajan suosittua ”todellisuus pohjaista” viihdekirjallisuutta. Muuan poliisipupseeri havainnoi nuorisirikollisista, että ”Sunnuntaisin he lukevat *Oliver Twist*ä [...] ja suunnittelevat ryöstöjä” (Collins 1965, 258). Niille nuorille, jotka eivät osanneet lukea, rikosviihteen sisältö välittyi monenkirjaviiden teatterinäytösten kautta.

Tuoreessa suomalaisessa kriminologisessa tutkimuksessa haastateltiin liikeryöstön tehneitä nuoria miehiä. Yksi heistä totesi, että hänen rikostensa taustalla oli paitsi huono kaveripiiri myös ”leffat, elokuvista... siitä leffasta, niin alkoi rikokset”. Toinen kertoi: ”mä olin kattonut tv:tä tai jotain, Poliisi-tv:tä tai jotain vastaavaa, niin siinä ne näyttää jo aika usein, että miten voit murtautua ja mihinkin, niin siitähän se lähtee.” (Alvesalo & Santtila 2004, 75) Näyttäisi siis siltä, että rikosme-

Rikosuutisoinnin määrä on voimakkaasti lisääntynyt useimmissa länsimaissa, myös Suomessa, vaikka väestön rikosriskit ovat pysyneet suhteellisen vakaina. Tämän vuoksi on perusteltua tutkia ilmiön yhteiskunnallisia vaikutuksia. Tässä artikkelissa tarkastellaan, onko rikosuutisoinnin seuraaminen yhteydessä kohonneeseen rikosalttiuteen 15–16-vuotiaiden nuorten parissa. Aineistona on Helsingissä vuonna 2002 tehty kysely (N=1135), ja menetelmänä logistinen regressioanalyysi. Rikosuutisoinnin osalta nuorilta kysyttiin, kuinka usein he katsovat poliisi-tv-tyyppisiä ohjelmia sekä sitä, lukevatko he yleensä iltapäivälehtien rikosaiheisia etusivuosikoita.

Päätulos on, että varsinkin poikien kohdalla rikosuutisoinnin seuraaminen liittyy selvästi kohonneeseen väkivalta- ja omaisuusrikollisuuden riskiin. Yhteys pysyy voimassa, kun joukko keskeisiä tekijöitä kuten television katseluun käytetty aika, kognitiiviset kyvyt, pessimismin taso, suhtautuminen väkivaltaan sekä itsekontrolli on vakioitu. Artikkelin lopussa arvioidaan, että rikosuutisoinnin seuraamisen ja rikoskäyttämisen yhteys heijastaa sekä rikosaktiivisten nuorten erityistä kiinnostusta rikosmediaan että rikosuutisoinnin seuraamisen kausaalista vaikutusta nuorten rikollisuuteen. Sen sijaan television runsas kokonaisnaiskatselu ei lisää rikollisuutta vaan saattaa jopa estää sitä.

dian sisällöillä on varsin pitkäkestoinen ja kulttuurirajat ylittävä suhde nuorten rikoskäyttäytymiseen.

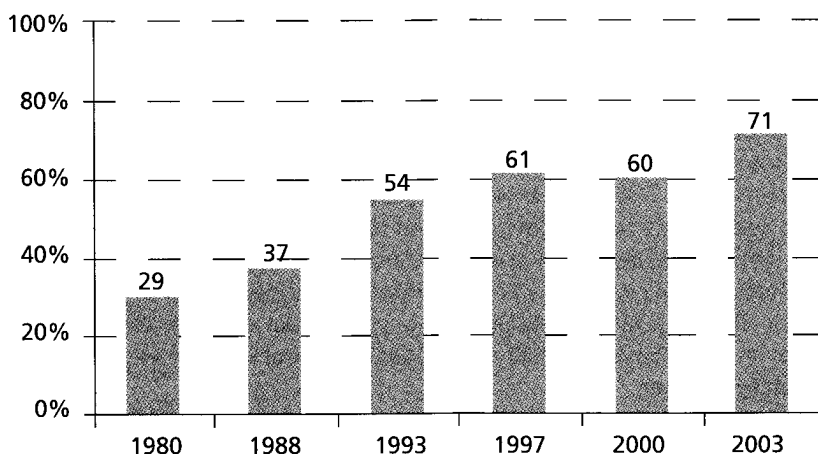
Useimmat ilmiötä koskevat tiedot perustuvat satunnaisiin "anekdotaalisiin" havaintoihin ja verraten raskaille rikosurille jo edenneiden henkilöiden tutkimukseen. Lähes aina on kyse henkilöistä, jotka ovat jo tulleet rikosseuraamusjärjestelmän piiriin. Lisäksi monet tutkimukset ovat fokuoineet mediavaikutuksen yhteen – siinänsä tärkeään – erityistapaukseen eli kopiorikoksiin. Täydennän tässä artikkelissa aiempaa tutkimusta analysoimalla rikosmedian seuraamisen ja rikoskäyttäytymisen välistä yleistä suhdetta niin sanotun normaalinuorison keskuudessa. Ennen varsinaista analyysia taustoitan tutkimusta kuvaamalla lyhyesti tietoja rikosuutisoinnin määrällisestä kehityksestä Suomessa ja muissa kehittyneissä maissa. Käytän tähän tilaa, koska rikosuutisoinnin määrällinen kasvu perustelee sitä, miksi ilmiön yhteiskunnallisia korrelaatteja tutkitaan. Sen jälkeen esittelen muutamia aiheen kannalta relevantteja aiempia tutkimuksia kysymyksenasettelun selkeyttämiseksi. Tämän jälkeen esitän itse analyysin. Se koostuu ensimmäisessä vaiheessa rikoskäyttäytymistä ja rikosmedian kulutusta mittaavien muuttujien ristiintaulukoinneista. Toisessa vaiheessa tarkastelen monimuuttujamallien avulla sitä, pysykö bivariaattitason yhteys voimassa, kun joukko keskeisiä kriminologisia muuttujia vakioidaan.

Rikosuutisoinnin määrällinen kehitys

Mediaväkivallan ja nuorten rikoskäyttäytymisen välinen yhteys on kiinnostava paitsi rikollisuuden selittämisen näkökulmasta myös siksi, että rikosmedia on huomattavasti laajempi nyt kuin vaikkapa 150 vuotta sitten. Tämä koskee sekä fiktiivistä että uutisoivaa rikosmediaa. Koska fiktiivisen väkivallan yhteyttä todelliseen väkivaltaan on tutkittu huomattavan paljon (Young 2004, 189), rajaan tämän artikkelin käsittelemään vain rikosuutisointiä ja sen suhdetta nuorten rikollisuuteen.

Hank Davis ja S. Lyndsay McLeod (2003) ovat tarkastelleet sensaatiouutisoinnin piirteitä ja painopisteitä hyvin pitkällä ajanjaksolla. He ottivat sisällönanalyysin piiriin kahdeksaa maata edustavia sanomalehtiä keskittyen aineiston laajuuden vuoksi etusivuihin. Huomionarvoiseksi analyysin tekee sen aikajakso, vuodet 1700–2001. Tulokset ovat kahtalaisia. Ensinnäkin sensaatioaiheiden sisältö on vakaa sekä historiallisessa että alueellisessa tarkastelussa: onnettomuudet, väkivalta, omaisuusrikokset, maineeseen ja sankaritekoihin liittyvät aiheet, seksuaalisuhteet ja lasten kohtelu ovat olleet yleisimmät aiheet eri aikoina ja eri paikoissa. Listan kolme ensimmäistä aihetta ovat olleet koko jakson yleisimmät aiheet eli rikosuutisointi on hyvin vakaasti ollut sensaatiouutisoinnin kärjessä. Toisaalta tutkijat havaitsivat, että henkirikosten ja muun väkivallan käsittely on koko jaksolla 1700–2001 yleistynyt tasaisesti. Jaksolla 1700–1750 se oli neljänneksi yleisin aihe, jaksolla 1951–2001 sen sijaan jo kaikkein yleisin aihe. (Mt., 213.) Myös lyhytkestoiset, lehdistön lietsomat moraaliset paniikit näyttävät uuden tutkimuksen perusteella varsin vakaalta pitkän keston ilmiöltä. Paniikkeja on esiintynyt ainakin yhtä kauan, kuin lehdistö nyky muodossa on ollut olemassa (King 2003).

Lyhyemmällä aikajänteellä voidaan havaita paljon voimakkaampia muutoksia väkivaltauutisoinnissa. Esimerkiksi Suomessa iltapäivälehtien väkivalta-aiheiset otsikot kolminkertaistuivat jaksolla 1980–2000, samalla kun kuvien käyttö otsikoiden tehostajina lisääntyi voimakkaasti; tämä kasvu on ottanut tilaa muilta aiheilta (Kivivuori et al. 2002; Huovila 2002). Kasvu näyttää jatkuneen ja olleen niin voimakasta, että voidaan puhua *katujen rikosjulkisuuden* syntymisestä Suomeen (kuvio 1), samalla kun väestön väkivaltariski on pysynyt verraten vakaana.

Kuvio 1. Kotimaan väkivaltaa kuvaava uutisotsikko ainakin toisen iltapäivälehdien etusivulla, % ilmestymispäivistä. Lähde: OPTL.

Rikosuutisoinnin kasvu ei ole Suomessa rajoittunut iltapäivälehdistön rakentamaan katujen rikosjulkisuuteen. Myös televisio on lisännyt rikosten uutisointia (Kemppi & Kivivuori 2004).

Muissakin maissa tehdyt tutkimukset osoittavat, että rikos- ja erityisesti väkivaltauutisoinnin määrä on lisääntynyt. Ruotsissa Ester Pollack (2001) on havainnut rikosuutisoinnin määrän kasvaneen voimakkaasti 1960-luvun jälkeen. Myös rikosten näkyvyys lehtien etusivuilla lisääntyi. Felipe Estrada (1999) toteaa, että nuorisoväkivaltaa koskeva uutisointi lähti Ruotsissa voimakkaaseen nousuun 1980-luvulla ilman, että taustalla olisi ollut nuorten väkivallan tosiasiallinen lisääntyminen. Yhdysvalloissa rikosuutisointi kasvoi räjähdysmäisesti etenkin 1990-luvulla (Beckett & Sasson 2000, 76). Robert Reiner, Sonia Livingstone ja Jessica Allen (2003, 17–18) ovat tutkineet rikosuutisointia Englannin laatu- ja bulevardilehdistössä ja toteavat, että rikosuutisointi on lisääntynyt sekä absoluuttisesti että suhteellisesti. Saksassa Hans M. Kepplinger (2000) on todennut, että maan ns. laatulehdistössä omaisuusrikosten uutisointi väheni ja väkivaltarikosten uutisointi lisääntyi jaksolla 1951–1995.

Saksan laatulehdistön rikosuutisoinnin kehitys heijasti pääsääntöisesti vastaavien rikoslajien tilastokehitystä (Kepplinger 2000). Se, onko uutisoinnin määrällinen kehitys samanlaista vai erilaista kuin rikollisuuden kehitys, riippuu vahvasti siitä, mitä mediaa tutkitaan, ja siitä, ja mitä lähdettä käytetään rikollisuuden osoittamiseen. Viranomaistilaston käyttäminen vertailukohtana voi olla ongelmallista, koska sen kehitys perustuu rikosten ilmoitusalttiuteen, joka taas heijastaa muun muassa mediahuomiota. Kun median rikosuutisointia verrataan kokonaisrikollisuuden kehitykseen, on useissa tutkimuksissa havaittu *divergenssiä* eli uutisoinnin määrän ja rikosten määrän erilaista kehitystä. Väkivaltauutisointi on voimakkaasti lisääntynyt *samalla kun rikollisuus on pysynyt vakaalla tasolla*. Esimerkiksi Davisin ja McLeodin (2003) havaitsema pitkän keston ilmiö – väkivallan nousu sensaatiojournalismin kärkiaiheeksi – ajoittuu jaksolle, joka historiallisessa henkirikostutkimuksessa tunnetaan keskimääräisesti laskevien rikostasojen aikakautena (Eisner 2003). Vastavia tutkimustuloksia on lyhyemmillä vertailujaksoilla runsaasti. Ainakin Suomessa (Kivivuori et al. 2002) ja Ruotsissa (Estrada 1999) on todettu väkivaltauutisten

määrän nousseen rikostasoista riippumatta. USA:ssa väkivaltautisoinnin volyymi nelinkertaistui 1990-luvulla lyhyessä ajassa, vaikka väkivallan määrä laski (Beckett & Sasson 2000). Näissä tilanteissa väkivaltaa uutisoiva media ei siis heijasta todellisuutta, vaan luo todellisuuskonstruktion, joka etäännyttyä todellisuudesta (Ohlemacher 1998).

Rikosuutisoinnin voimakas määrällinen lisääntyminen viimeisten parin vuosikymmenen aikana – ja sen näkyvyyden lisääntyminen katukuvassa – perustelee, miksi on syytä tutkia sen suhdetta nuorten rikoskäyttäytymiseen. Vaikutukset voivat olla hyvinkin laaja-alaisia ja erisuuntaisia: lisääntyvä väkivaltautisointi voi johtaa turtumiseen, vaikuttaa kriminaalipoliittisiin mielipiteisiin ja lisätä pelkoja, vaikka rikosriskit pysyvät määrältään ja piirteiltään vakaina. Tämän artikkelin taustalla on ollut tarve selvittää rikosuutisoinnin seuraamisen yhteyttä nuorten rikoskäyttäytymiseen.

Aiempiä tutkimuksia käyttäytymisvaikutuksista

Median yleisistä vaikutuksista sen kuluttajien käyttäytymiseen, asenteisiin, pelkoihin – sekä erilaisista vaikutuksista koskevista teorioista – on runsaasti yleiskuvauksia sekä kotimaisessa että ulkomaisessa kirjallisuudessa (Mustonen 2001; Bryant & Thompson 2002). Myös median vaikutuksista nimenomaan rikolliseen käyttäytymiseen on olemassa perusteellisia ja kattavia yhteenvetoja, joissa vaikutusten olemassaolo selkeästi todetaan (Surette 2002a; Reiner 2002). Kriittisiä katsauksia vaikutustutkimukseen on laajalti saatavilla (ks. esim. Young 2004 ja kirjallisuus, johon hän viittaa). Siksi tämä lyhyt katsaus ei tavoittele kattavuutta, vaan palvelee tässä lähinnä johdatuksena artikkelin kysymyksenasetteluihin. Kuvaan eräitä keskeisiä tutkimustuloksia, jotka koskevat uutisoivan rikosmedian kulutuksen yhteyttä rikoskäyttäytymiseen.

Tutkimus on osoittanut, että rikolliset nuoret seuraavat keskimääräistä aktiivisemmin rikosuutisointia televisiosta ja lehdistöstä. Englantilaistutkimuksen mukaan nuorisorikolliset ovat erityisen kiinnostuneita sellaisista televisio-ohjelmista, jotka he kokevat todellisuutta heijastaviksi. Niinpä he ovat kiinnostuneita paitsi rikosdraamoista myös poliisitelevisio-ohjelmista kuten *Crimewatch UK*. Sanomalehdistön osalta nuoret rikolliset olivat ahkerampia iltapäivälehtien lukijoita kuin muut nuoret (Hagell & Newburn 1994, 21, 28–29).

Hiljattain Yhdysvalloissa tehdyssä tutkimuksessa todetaan, että joka neljäs tutkituista nuorisorikollisista oli saanut tiedotusvälineistä ideoita rikosten toteuttamiseen tai siihen, miten rikoksia voi tehdä (Surette 2002b). Saksassa havaittiin 1990-alussa, että maahanmuuttajiin kohdistuneeseen väkivaltaan liittynyt uutisointi johti äärioikeistolaisen väkivallan voimakkaaseen joskin lyhytkestoiseen lisääntymiseen matkimisvaikutuksen kautta. Ilmiötä selvittänyt tutkija käyttää vaikutussuhteesta ilmausta *mitverursachende Wirkung*: tapausten uutisoinnilla oli epäspesifi, myötävaikuttava yllytysvaikutus äärioikeistolaiseen väkivaltaan. Vaikutussuhteita ehdollistivat sekä itse tekojen että niiden uutisoinnin luonne (Ohlemacher 1998). Tuoreessa suomalaisessa tutkimuksessa on havaittu, että väljästi todellisuuspohjainen elokuva lisäsi hieman liikeryöstöjen määrää (Alvesalo & Santtila 2004). Mainitussa tutkimuksessa on esitelty laajasti niin sanottuihin kopiorikoksiin kohdistuvaa tutkimusta (mt. 31–33).

Hank Davis ja S. Lyndsay McLeod (2003) ovat esittäneet, että kiinnostus sensaatioaiheisiin ja väkivaltautisointiin heijastaa ihmismielen universaaleja taipumuksia. Näin varmaan onkin, mutta toisaalta kaikki yksilöt eivät ole yhtä kiinnostuneita väkivallasta. On esitetty, että väkivallan ja median käytön välinen yhteys syntyy,

koska impulsiiviset ja heikkolahjaiset nuoret ovat sekä keskimääräistä aggressiivisempia että katsovat muita enemmän televisiota (Wilson & Herrnstein 1985). Brad J. Bushman (1995) on selvittänyt tutkimuksessaan, ovatko luonteeltaan aggressiiviset yksilöt muita kiinnostuneempia mediaväkivallasta. Hän toteaa, että televisioväkivallan seuraamisen ja aggressiivisuuden välillä on yhteys ja että aggressiiviset nuoret hakeutuvat väkivaltaisten mediasisältöjen ääreen. Toisaalta Bushman on osoittanut kokeellisesti, että väkivaltaisen videon näkeminen lisää nuorten aggressiivista käyttäytymistä. Videoväkivalta lisää erityisesti niiden nuorten väkivaltaisuutta, jotka olivat jo valmiiksi luonteeltaan keskimääräistä aggressiivisempia.

Teknisesti ilmaisten voidaan siis sanoa, että mediavaikutuksilla ja yksilöiden ominaisuuksilla on voimakas interaktio: media ei vaikuta kaikkiin yhtäläisesti, vaan erityisesti joihinkin osaryhmiin. Käyttäytymistutkimuksessa puhutaan joskus myös niin kutsutuista valikoitumisvaikutuksista. Jos rikosmedian käytön ja rikosten välillä on yhteys, tämä saattaa heijastaa sitä, että tietyt yksilökohtaiset ominaisuudet johtavat sekä rikosmedian seuraamiseen että rikoksiin.

Ray Surette (2002b, 63) toteaa omasta kyselytutkimuksestaan, että se kohdistui vakavia rikoksia tehneisiin ja niiden johdosta vankilassa olleisiin nuoriin. Hän ehdottaa, että rikosuutisoinnin seuraamista olisi tutkittava myös niin sanotun normaalinuorison keskuudessa. Esitän tässä artikkelissa tietoja, jotka kuvaavat juuri niin sanottua normaalia koulunuorisoa ja sen rikoskäyttäytymisen yhteyttä rikosmedian kulutukseen. Muutenkin tutkimusaihe eroaa psykologisesta *copycat*-rikosten tutkimusperinteestä. En tutki yksittäisten uutisoitujen rikosten kykyä lisätä rikollisuutta matkimisen kautta, vaan rikosuutisoinnin seuraamisen yleistä yhteyttä rikoskäyttäytymiseen.

Aineisto

Seuraavaksi esiteltävät tiedot perustuvat joulukuussa 2002 Helsingissä toteutettuun nuorisokyselyyn.² Kyselyyn vastasi 1135 nuorta vastausprosentin ollessa 80,4. Vastaaajista valtaosa (88 %) oli vastaushetkellä 15-vuotiaita. Sekä 14- että 16-vuotiaita oli kuusi prosenttia. Kyselyssä yhdistettiin uhritutkimuksen ja itse ilmoitetun rikollisuuden tutkimusmenetelmät. Nuoret vastasivat nimettömästi muun muassa omia rikoksiaan koskeviin kysymyksiin. Tutkimus kohdistuu koulua käyviin nuoriin ja saattaa siksi jättää kaikkein rikosaktiivisimmat nuoret tarkastelun ulkopuolelle. Toisaalta metodologiset tutkimukset osoittavat, että kouluissa toteutettavat rikollisuuskyselyt ovat luotettava tutkimustapa. Niiden avulla tavoitetaan muita menetelmiä paremmin varsin erilaisista sosiaalisista taustoista tulevia nuoria (Naplava & Oberwittler 2002; Kivivuori & Savolainen 2003, 6–7).

Tässä käytetty aineisto kiertää kokonaan rikollisuustutkimuksessa ongelmallisen ilmitulo- ja tilastoitumiskynnyksen. Vain pieni osa rikoksista tulee poliisin tietoon, joten tilastoidut teot antavat aina vääristyneen kuvan kokonaisrikollisuudesta (Coleman & Moynihan 1996; Kivivuori 2002). Toiseksi aineisto perustuu nuorison normaalipopulaatioon, siis nuoriin, joista hyvin pieni osa on tullut seuraamusjärjestelmän piiriin. Aineisto mahdollistaa median roolin tarkastelun vaiheessa, joissa mahdolliset rikosurat ovat aluillaan.

Analyseissa käytetyt muuttujat, niiden arvot sekä suorat jakaumat on esitetty liitetaulukossa 1. Käyn tässä hieman tarkemmin läpi riippumattomat muuttujat, jotka mittaavat rikosmedian käyttöä, sekä riippuvat muuttujat, jotka mittaavat vakava-asteista rikoskäyttäytymistä.

Kyselylomakkeessa oli useita kysymyksiä nuorten median kulutuksesta. Tässä on valittu huomion kohteeksi kaksi muuttujaa: television rikostodellisuusohjelmien

katsominen sekä iltapäivälehtien mainosjulisteiden ja etusivujen rikospainottunut lukeminen. Ne valittiin sekä sisällöllisistä että metodologisista syistä. Sisällöllisesti rajaus perustuu siihen, että tutkimus kohdentuu rikosuutisoinnin korrelaattien analyysiin ja rikosfiktio on rajattu huomion ulkopuolelle. Fokusoimista rikosuutisointiin perustelee myös katujen rikosjulkisuuden synty ja nousu (kuvio 1). Iltapäivälehtiä ostavat Helsingissä päivittäin kymmenettuhannet ihmiset, lööppien ja etusivujen lukijoita on moninkertainen määrä (Karisto & Tuominen 1993, 66). Väkivallan nousu etusivuilla tapahtui samaan aikaan kun televisioon tulivat ”poliisitelevisio”-tyyppiset ohjelmat. Metodologiselta kannalta oli tehtävä jokin valinta ja rajaus, koska regressioanalyysissä useiden ohjelmatyypin samanaikainen sisällyttäminen malliin johtaa epävakaisiin tuloksiin (ns. multikollineaarisuuden ongelma, ks. esim. Eschholz et al. 2003, 405).

Rikostodellisuusohjelmien seuraamista koskeva kysymys kuului: ”Miten usein olet viimeksi kuluneiden kahden viikon aikana katsonut televisiosta/videolta seuraavia ohjelmia... *Poliisi-TV* ja/tai *Rikosraportti*?”. Vastausvaihtoehdot yhdistettiin kolmeen kategoriaan: ”en kertaakaan”, ”1–2 kertaa” ja ”useammin kuin kahdesti”. Vastaajista 45 prosenttia oli katsonut näitä ohjelmia ainakin kerran kuluneen kahden viikon aikana, joten ohjelmatyypin voidaan sanoa kiinnostavan nuoria.

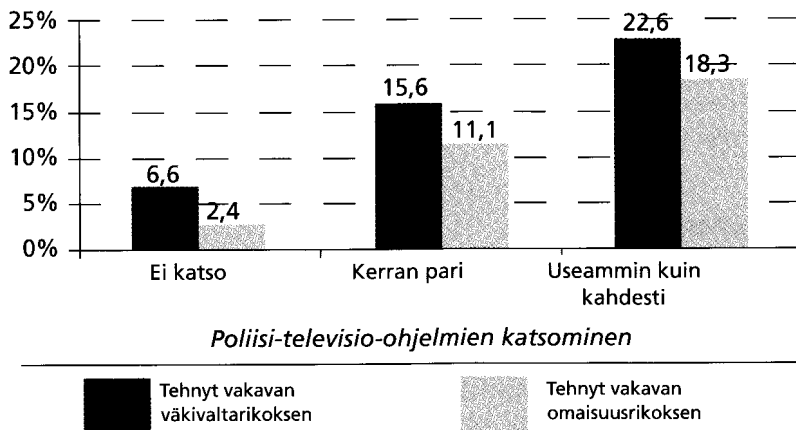
Katujen rikosjulkisuuden seuraamista kartoitettiin kahdella eri kysymyksellä. Ensin oli yleinen kysymys: ”Voit nähdä *Iltta-Sanomien* ja *Iltalehden* keltaisia mainosjulisteita ja etusivuja monissa paikoissa, vaikka et itse ostaisi lehteä. Luetko yleensä mitä näissä mainosjulisteissa ja etusivuilla sanotaan? Sen jälkeen kysyttiin: ”Mikä aihe niissä on mielestäsi kaikkein kiinnostavin?” Tämän luvun analyysit perustuvat näiden kahden muuttujan yhdistämiseen dikotomiseksi muuttujaksi, jossa arvo 1 kuvaa niitä, jotka lukevat mainosjulisteita/etusivuja melko usein tai säännöllisesti ja *lisäksi* ilmoittivat, että rikokset *kiinnostavat* heitä eniten. Muuttujan arvon 0 saivat kaikki muut – siis ne, jotka eivät seuraa lehtien katujulkisuutta ja ne, jotka seuraavat mutta ovat kiinnostuneempia muista asioista kuin rikoksista.

Rikoskäyttäytyminen on tässä ymmärretty osallistumisena vakavaan väkivalta- tai omaisuusrikokseen edeltäneen vuoden aikana. Vakavaan väkivallantekoon syyllystynyt on vuoden aikana tehnyt ainakin yhden seuraavista teoista: rahan kiristäminen uhkaamalla, ryöstö, pahoinpitely tai aseella uhkaaminen. Vakavaan omaisuusrikokseen syyllystynyt on vuoden aikana tehnyt ainakin yhden seuraavista teoista: ajoneuvon varastaminen, autoon murtautuminen tai varastoon murtautuminen.

Rikosuutisoinnin seuraaminen ja oma rikollisuus

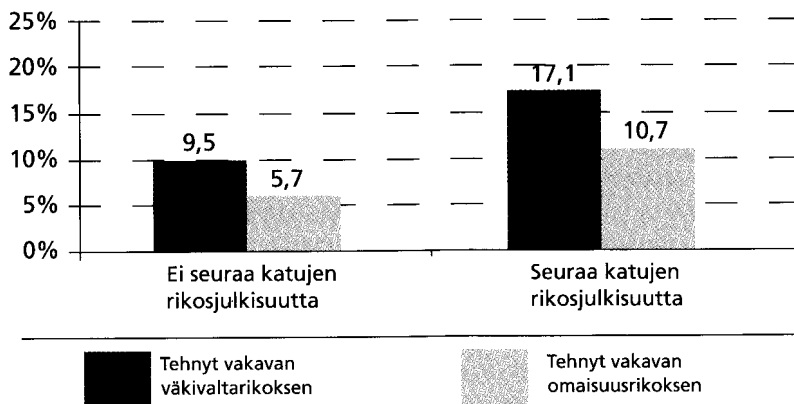
Nuorista, jotka eivät katso television rikostodellisuusohjelmia, noin seitsemän prosenttia oli tehnyt vakavan väkivaltarikoksen kuluneen vuoden aikana (kuvio 2). Nuorista, jotka katsovat kyseisiä ohjelmia pari kertaa kahdessa viikossa, noin 16 prosenttia oli tehnyt vakavan väkivaltarikoksien edeltävän vuoden aikana. Nuorista, jotka katsovat kyseisiä ohjelmia vähintään kolmesti kahden viikon aikana, noin 23 prosenttia oli tehnyt vakavan väkivaltarikoksen edeltävän vuoden aikana.

Vastaava lineaarinen yhteys ilmenee omaisuusrikoksen tekemisen ja rikostodellisuusohjelmien katsomisen välillä (kuvio 2). Yhteys on ilmeinen: rikosaktiiviset nuoret seuraavat muita nuoria enemmän television rikostodellisuusohjelmia. Havaittu yhteys ei kerro sitä, onko ilmiöiden välillä kausaalinen suhde tai jos on, mihin suuntaan syysuhde vaikuttaa. Myös molemminpuolinen vaikutus on mahdollinen.

Kuvio 2. Vakavan väkivalta- tai omaisuusrikoksen vuoden aikana ainakin kerran tehneitä rikostodellisuusohjelmien seuraamisen mukaan, % (Väkivalta: $\chi^2=33,3$, $df=2$, $p=.000$. Omaisuusrikos: $\chi^2=50,8$, $df=2$, $p=.000$.)

Kuviossa 3 on vertailtu iltapäivälehtien mainosjulisteiden ja etusivujen rikosaiheiden aktiivisen seuraamisen yhteyttä omaan rikolliseen toimintaan. Nuorista, jotka eivät seuraa katujen rikosjulkisuutta, noin joka kymmenes oli tehnyt vakavan väkivaltarikoksen vuoden aikana. Nuorista, jotka seuraavat katujen rikosjulkisuutta, noin joka kuudes (17 %) oli tehnyt vakavan väkivaltarikoksen edeltävän vuoden aikana. Myös omaisuusrikoksen tekeminen on keskimääräistä yleisempää katujen rikosjulkisuudesta kiinnostuneiden parissa. Rikosaktiiviset nuoret seuraavat katujen rikosjulkisuutta aktiivisemmin kuin muut nuoret.

Kuvio 3. Vakavan väkivalta- tai omaisuusrikoksen vuoden aikana ainakin kerran tehneitä, katujen rikosjulkisuuden seuraamisen mukaan, % (Väkivalta: $\chi^2=11,1$, $df=1$, $p=.001$. Omaisuusrikos: $\chi^2=7,9$, $df=1$, $p=.005$.)

Television rikostodellisuusohjelmien yhteyttä rikosaktiivisuuteen voidaan tarkastella niin, että mukaan otetaan vain vähintään yhden vakavan väkivallanteon tehneet nuoret (N=126). Tämän ryhmän sisällä rikostodellisuustelevision katsojat olivat

tehneet keskimäärin kuusi vakavaa väkivallantekoa, kun ohjelmatyyppiä katso-mattomat olivat tehneet kolme vakavaa tekoa. Näin ollen myös silloin, kun hyvin rikosaktiivisia nuoria vertaillaan keskenään, rikostodellisuustelevision katselu liittyy kohonneeseen väkivalta-aktiivisuuteen. Katujen väkivaltajulkisuuden kohdalla vastaavia eroja ei ollut.

Monimuuttuja-analyysi

Edellä tarkastelin rikosuutisoinnin seuraamisen ja rikoskäyttäytymisen suhdetta ristiintaulukointien avulla. Seuraavassa analysoidaan, pysykö havaittu yhteys voi-massa, kun muiden muuttujien vaikutus on vakioitu. Analyysimenetelmänä on logistinen regressio, jossa riippuva (selitettävä) muuttuja on dikotominen eli kaksi-arvoinen. Riippuvia muuttujia on kaksi: toisessa mallissa selitetään vakavan väkival-tarikoksen tekemistä kuluneen vuoden aikana, toisessa vakavan omaisuusrikoksen tekemistä vuoden aikana. Väkivaltarikosmuuttujassa arvon 1 saivat ne nuoret, jot-ka olivat tehneet vuoden aikana ainakin yhden vakavan väkivaltarikoksen. Muut nuoret saivat tällä muuttujalla arvon 0. Omaisuusrikosmuuttujassa arvon 1 saivat ne, jotka olivat tehneet vuoden aikana ainakin yhden vakavan omaisuusrikoksen.

Riippumattomat (selittävät) muuttujat ja niiden jakaumat on esitelty liitetau-lukossa 1. Niitä on syytä lyhyesti perustella. Ehkä tärkein vakiointi on television kokonaiskatseluaika. Jos tätä muuttujaa ei sisällytettäisi malliin, olisi periaattees-sa mahdollista, että poliisitelevision seuraamista koskevat kysymykset mittaisivat yleistä television seuraamista. Kun kokonaiskatseluaika on vakioitu, voimme tode-ta, millainen on nimenomaan poliisi-television katsomisen vaikutus.

Muilla muuttujilla on haluttu vakioida sellaisia tekijöitä, joita kriminologit usein liittävät rikollisuuden selittämiseen. Varsinkin perheen koostumus ja talou-delliset olot mittaavat tässä kriminologisten paineteorioiden mukaisia vaikutuksia (näistä teorioista kootusti ks. esim. Akers 2000). Sosiologisten muuttujien lisäksi on kontrolloitu eräitä yksilökohtaisia muuttujia kuten kognitiiviset kyvyt, suhde tu-levaisuuteen, itsekontrollin taso ja väkivallan hyväksyntä. Muuttujat ovat tärkeitä, koska on mahdollista, että ne johtavat erikseen sekä rikosmedian seuraamiseen että rikollisuuteen. James Wilson ja Richard Herrnstein (1985) korostavat yksilön kognitiivisten kykyjen roolia media-väkivalta-yhteyden selittäjänä, joten analyysiin on perusteltua sisällyttää muuttuja (matematiikan arvosana), joka tässä mittaa yksilön kognitiivista lahjakkuutta. Vastaavasti yksilön synkkä tulevaisuuskuva voi johtaa sekä sitä vahvistavan informaation (rikosmedian) seuraamiseen että omaan rikoskäyttäytymiseen. Yleinen myönteinen suhtautuminen väkivaltaan voi selittää sekä väkivaltamedian seuraamista että väkivallan harjoittamista. Siksi on kiinnosta-vaa tietää, lisääkö rikosuutisoinnin seuraaminen rikoskäyttäytymistä, kun tällaiset yksilökohtaiset ominaisuudet on vakioitu.

Vakioitujen taustamuuttujien kohdalla ilmenee useita kiinnostavia havaintoja. Voidaan esimerkiksi nähdä, että perheen talousongelmien, kognitiivisten kykyjen, itsekontrollin ja väkivaltaan suhtautumisen kohdalla esiintyy merkitseviä yhteyk-siä ainakin toiseen selitettävään rikoslajiin. Näiden havaintojen tulkinta johtaisi kuitenkin keskustelun artikkelin varsinaisen aiheen ulkopuolelle. Kommentoin ja tulkitseen seuraavassa vain havaintoja, jotka koskevat tämän artikkelin aihetta. Kysymyksenä on, löytyykö rikosmedian seuraamisen ja rikoksen tekemisen väliltä yhteys, kun joukko keskeisiä taustamuuttujia on kontrolloitu.

Rikosmedia ja rikosalttius. Regressioanalyysien tulokset on esitetty taulukossa 1. Taulukon riskisuhteita tulee verrata saman muuttujan vertailuryhmään, jonka riskisuhteeksi on merkitty 1,0. Taulukosta nähdään esimerkiksi se, että pojat tekevät noin 2,4 kertaa tyttöjä todennäköisemmin vakavan väkivaltarikoksen, kun mallin kaikkien muiden muuttujien vaikutus on vakioitu.

Taulukko 1. Vakavan väkivallan ja vakavan omaisuusrikoksen tekemistä selittävät logistiset regressiomallit (N=1080).

		Vakava väkivaltarikos	Vakava omaisuusrikos
Poliisi-tv-ohjelmat	ei katso	1,00	1,00
(kahdessa viikossa)	1-2 kertaa	1,52 ^a	3,70 ^{**}
	3:sti tai useammin	1,99 [*]	5,28 ^{**}
Lööppien/etusivujen lukeminen	ei lue	1,00	1,00
	lukee	1,99 ^{**}	1,67 ^a
TV:n kokonaiskatselu (päivässä)	Alle 1 tunti	1,00	1,00
	1-3 tuntia	1,26	0,51 [*]
	Yli 3 tuntia	1,95 [*]	0,75
Perhemuoto	Ydinperhe	1,00	1,00
	Muu tilanne	0,96	1,57
Toimeentulotuki	Ei saa	1,00	1,00
	Saa	1,67 ^a	2,11 [*]
Talousvaikeudet	Ei ⁹	1,00	1,00
	On	0,77	1,49
Isän/äidin syntymämaa	Molemmat Suomessa	1,00	1,00
	Toinen ulkomailla	1,84 ^a	0,67
Matematiikan arvosana	10 tai 9	1,00	1,00
	8 tai 7	1,25	2,13 ^a
	Alle 7	1,85 [*]	3,34 ^{**}
Suhde tulevaisuuteen	Neutraali/ valoisa	1,00	1,00
	Synkkä	1,41	0,98
Alhainen itsekontrolli	Ei	1,00	1,00
	Kyllä	2,18 ^{**}	1,84 [*]
Väkivallan hyväksyntä	Ei hyväksy	1,00	1,00
	Hyväksyy	2,18 ^{**}	2,61 ^{**}
Sukupuoli	Tyttö	1,00	1,00
	Poika	2,40 ^{**}	1,93 ^{**}

Väkivaltarikos: -2LL=633,2, Model chisq=116,1^{***}, Nagelkerke R² 0,204. Malli ennusti yhtäpitävästi havaintojen kanssa 88 prosenttia tapauksista. Omaisuusrikos: -2LL=415,0, Model chisq=113,5^{***}, Nagelkerke R² 0,258. Malli ennusti yhtäpitävästi havaintojen kanssa 94 prosenttia tapauksista. ^a = p<.10, * = p<.05. **) p<.01.

Television poliisiohjelmia – *Poliisi-TV* ja *Rikosraportti* – runsaasti katsovat nuoret ovat syyllistyneet vakavaan väkivaltarikokseen kaksi kertaa todennäköisemmin kuin ne nuoret, jotka eivät kyseisiä ohjelmia katso. Myös iltapäivälehtien mainosjulisteiden ja etusivujen aktiivinen lukeminen rikosaiheista kiinnostuneena liittyy kohonneeseen riskiin syyllistyä väkivaltaan.

Nuoret, jotka seuraavat television rikostodellisuusohjelmia aktiivisesti, ovat syyllistyneet vakavaan omaisuusrikokseen *viisi kertaa* todennäköisemmin kuin nuoret, jotka eivät seuraa kyseisiä ohjelmia. Myös näiden ohjelmien vähempi katsominen on selvässä yhteydessä kohonneeseen riskiin tehdä omaisuusrikos.

Katujen rikosjulkisuuden – siis iltapäivälehtien etusivujen ja mainosjulisteiden – seuraaminen rikoksista kiinnostuneena ei ollut yhtä selvästi yhteydessä omaisuusrikollisuuteen. Kerroin oli kuitenkin marginaalisesti merkitsevää ($p < .10$).

Television rikostodellisuusohjelmien seuraaminen oli yhteydessä kohonneeseen rikoriskiin molemmissa rikostyypeissä. Katujen rikosjulkisuuden seuraaminen oli selvemmin yhteydessä väkivallan kuin omaisuusrikoksen tekemisen riskiin. Ero selittyy ohjelmien ja mainosjulisteiden rikossisällöillä. Katujen rikosjulkisuus painottaa erittäin voimakkaasti, ja koko ajan yhä enemmän, väkivaltaa (Karisto & Tuominen 1993; Kivivuori et al. 2002), sen sijaan television rikostodellisuusohjelmissa esitellään myös omaisuusrikoksia. Havainto vahvistaa osaltaan näkemystä, että mediavaikutukset eivät ole mekaanisia ja automaattisia, vaan monenlaisten konteksti- ja sisältötekijöiden ehdollistamia.

Television kokonaiskatselu aika ja rikosalttius. Ne nuoret, jotka katsovat televisiota yli 3 tuntia päivässä, ovat tehneet väkivaltarikoksen merkitsevästi todennäköisemmin kuin ne, jotka katsovat televisiota alle tunnin päivässä. Tämä saattaa heijastaa esimerkiksi fiktiivisten väkivaltaohjelmien vaikutusta rikoskäyttäytymiseen.

Nuorilla, jotka katsovat runsaasti televisiota ylipäättään, näyttäisi olevan keskimääräistä *alhaisempi* riski syyllistyä omaisuusrikokseen. Tämä liittyy niin sanottuun diversiovaikutukseen. Mediaviihteen seuraaminen vie aikaa muilta toiminnoilta – sekä suoraan rikoksilta että epäsuorasti sellaisilta toiminnoilta, joihin liittyy kohonnut rikoriski. Siksi on jopa arvioitu, että kaiken kaikkiaan massatiedotusvälineet estävät vuosittain tuhansia rikoksia, vaikka ne samalla lisäävät joidenkin yksilöiden väkivaltaisuutta (Zimring & Hawkins 1997, 128). Tähän voi liittyä kontrollivaikutus: televisiota katsovat nuoret ovat todennäköisemmin aikuisten kontrollin piirissä, ainakin verrattuna moniin muihin vapaa-ajan toimintoihin. Aiemmassa tutkimuksessa diversiovaikutus on havaittu myös väkivallan kohdalla (Messner 1986), mutta tässä se havaittiin siis vain omaisuusrikosten osalta. Osaselitys voi olla, että tässä vakioitiin rikostodellisuusohjelmien katselu eli kiinnostus rikos- ja väkivalta-aiheisiin, jolloin television kokonaiskatselu aika saattaa mitata muuta kuin rikospainotteista television katselua.

Pojat ja tytöt. Kun samat monimuuttujamallit ajetaan erikseen pojilla ja tytöillä, havaitaan, että rikosmedian yhteys rikollisuuteen on selvästi voimakkaampi poikien kuin tyttöjen keskuudessa (taulukko 2). Varsinkin television rikostodellisuusohjelmien katselun yhteys poikien omaisuusrikollisuuteen näyttäisi olevan erittäin voimakas. Analyysi täsmentää kokonaiskatseluaajan yhteyttä kohonneeseen väkivaltariskiin: yhteys ilmenee vain pojilla. Vaikka kertoimet ovat ei-merkitseviä, runsas televisio katselu liittyy tytöillä keskimääräistä pienempään riskiin syyllistyä omaisuusrikokseen.

Taulukko 2. Vakavan väkivallan ja vakavan omaisuusrikoksen tekemistä selittävät logistiset regressiomallit sukupuolen mukaan.

		Pojat Väkivalta	Omaisuusrikos	Tytöt Väkivalta	Omaisuusrikos
Poliisi-tv-ohjelmat	ei katso	1,00	1,00	1,00	1,00
(kahdessa viikossa)	1–2 kertaa	1,72a	4,53**	1,17	2,98*
	3:sti tai useammin	2,45*	8,56**	1,41	1,27
Lööppien/etusivujen	ei lue	1,00	1,00	1,00	1,00
lukeminen	lukee	1,84*	2,25*	2,24a	0,88
TV:n kokonaiskatselu	Alle 1 tunti	1,00	1,00	1,00	1,00
(päivässä)	1–3 tuntia	1,88	0,47	0,69	0,66
	Yli 3 tuntia	2,91*	0,88	0,98	0,54
N		543	543	537	537

a = p<.10, * = p<.05. ** = p<.01. Malleissa vakioitu samat tekijät kuin taulukossa 1.

Yhteenvetoa ja keskustelua

Tässä esitetyt tiedot perustuvat poikkileikkausaineistoon eli eri ilmiöitä on mitattu samalla hetkellä. Näin meneteltäessä ei voida varmuudella todeta ilmiöiden välisen kausaalisuhteiden olemassaoloa tai suuntaa.

Tutkimuksessa on käsitelty rikosuutisoinnin seuraamista kahdesta lähteestä: poliisitelevisio-ohjelmista sekä iltapäivälehtien etusivuilta ja mainosjulisteista. Muita medioita ei tarkasteltu. Mainosjulisteita ja etusivuja koskeva muuttuja oli yhdistelmämuuttuja, joka mittasi katujen ”lööppijulkisuuden” seuraamista rikoksista kiinnostuneena. Tehdyt havainnot koskevat vain 15-vuotiaita nuoria. Tulosten yleistettävyyttä muihin ikäryhmiin on avoin kysymys. Jatkossa olisi syytä selvittää tarkemmin myös erilaisia interaktiovaikutuksia. Vaikutusten riskiryhmäksi todettiin tässä pojat, mutta todennäköisesti erityisalttiita ryhmiä olisi mahdollistaa täsmentää vielä tarkemmin.

Mediatutkimuksessa korostetaan nykyään, että median kuluttajat eivät ole passiivisia. He valikoivat ja konstruivat aktiivisesti merkityksiä median tarjoamista aineksista (Lupton 1999; Bryant & Thompson 2002, 127–139). Yksilöiden aktiiviset merkityksenantoprosessit on rajattu tämän artikkelin ulkopuolelle. Ne ovat luonnollisesti tärkeä tutkimuskohde. Jatkossa olisi kiinnostavaa saada kvalitatiivista tietoa siitä, miten nuoret tulkitsevat ja käyttävät uutisoivaa rikosmediaa. Tässä suhteessa olisi tärkeää tarkastella fiktiivisen viihteen ja uutisoivan rikosviihteen välisen rajan häilyvyyttä mediasisällöissä ja kuluttajien tavoissa käyttää mediaa. Esimerkiksi poliisitelevisio-tyyppiset ohjelmat sisältävät näyteltyjä kohtauksia fiktiivisine elementteineen (esim. musiikki tai selostus). Vastaavasti jotkut rikosdraamat – kuten Nelosen *Kylmäverisesti sinun* – ovat osin todellisuus pohjaisia. Nuoret saattavat käyttää ”rikostodellisuusohjelmia” viihteenä tai fiktiivisiä ohjelmia tiedon lähteenä. Tähän viittaa sekin, että jotkut nuoret luulevat suomalaisen oikeusjär-

jestelmän muistuttavan amerikkalaista. Nuori saattaa pyytää poliisia "lukemaan oikeudet" tai puhuu "oikeudesta yhteen puhelinsoittoon" (ks. esim. Grönfors & Hirvonen 1990, 32).

Rikoskäyttäytymisen ja rikosmedian seuraamisen välinen riippuvuussuhde ei sinänsä häviä, vaikka niiden yhteyttä välittävät subjektiiviset merkityksenannot voivat olla monenlaisia. Tämä johtuu siitä, että yksilöiden käyttäytymiseen vaikuttavat syyt eivät aina ole yksilöiden tiedossa. Ihmiset eivät aina pysty artikuloimaan tai halua artikuloida käyttäytymisensä todellisia syitä. Erilaiset selittely-, perustelu- ja neutralisaatioprosessit ovat kiinnostava kulttuurinen ilmiö, mutta niiden tutkimus ei korvaa syiden tutkimusta. Siksi itse ilmoitettujen merkitysten tutkimuksessa saadut tulokset eivät kumoa määrällisen tutkimuksen tuloksia. On keinotekoisia asettaa yksilöllisten merkityksenantoprosessien tutkimus ja kausaalista paradigmaa edustava tutkimus vastakkain. Niillä on eri tutkimuskohde ja toisiaan täydentäen ne valottavat rikosmedian paikkaa yhteiskunnassa.

Rikosuutisoinnin seuraamisen ja rikollisuuden harjoittamisen välillä on riippuvuussuhde 15-vuotiaiden kaupunkilaisnuorten keskuudessa. Television rikostodellisuusohjelmien seuraaminen liittyy kohonneeseen väkivalta- ja omaisuusrikosten riskiin. Katujen rikosjulkisuuden – iltapäivälehtien mainosjulisteiden ja etusivujen – rikospainotteinen seuraaminen liittyy kohonneeseen väkivallan riskiin, mahdollisesti myös omaisuusrikoksen tekoalttiuteen. Television kokonaiskatselun runsaus on yhteydessä poikien väkivalta-alttiuteen, mutta saattaa jopa vähentää omaisuusrikoksen tekemisen riskiä.

Nuorten rikoskäyttäytymisen ja rikosmedian seuraamisen välinen yhteys pysyy voimassa, kun keskeiset sosiaaliset ja yksilökohtaiset taustamuuttujat huomioidaan analyysissa. Havaitut yhteydet ovat linjassa aiempien tutkimushavaintojen kanssa, mutta tuovat lisää niihin. Tietävästi aiemmin ei ole tutkittu katujen rikosjulkisuuden – mainosjulisteiden ja etusivujen – yhteyttä nuorten rikoskäyttäytymiseen sen paremmin meillä kuin muuallakaan. Tässä esitetyt tulokset eivät rajaudu niihin nuoriin, jotka ovat joutuneet seuraamusjärjestelmän piiriin, vaan kyse on koulua käyvästä normaalipopulaatiosta.

Uutisoivan rikosmedian seuraamisella on merkitsevä yhteys varsinkin poikien rikoskäyttäytymiseen. Mutta mikä selittää yhteyden? Tämän perusteellinen selvittäminen edellyttäisi pitkittäis- tai kokeelliseen asetelmaan perustuvia tutkimuksia. Todennäköisesti yhteyden taustalla on ainakin kolmenlaisia prosesseja. Ensinnäkin kyse voi olla *kausaalivaikutuksesta* eli siitä, että rikosuutisointi lisää rikoskäyttäytymistä. Kausaalitulkintaa tukevat lukuisat tutkimukset, joiden mukaan altistuminen mediaväkivallalle lisää lasten ja nuorten aggressiivisuutta etenkin muiden altistavien riskitekijöiden yhteydessä (Tedeschi & Felson 1995, 122; AAP 2002; APA 2003). Toiseksi kyse voi olla *kiinnostusvaikutuksesta* eli siitä, että rikosaktiiviset nuoret hakeutuvat mediaväkivallan – myös uutisoinnin – pariin. Kausaali- ja kiinnostustulkinnat sopivat hyvin yhteen, koska on mahdollista, että väkivaltautisoinnin seuraaminen lisää erityisesti juuri väkivallasta muutenkin kiinnostuneiden nuorten väkivaltaisuutta (Bushman 1995; Surette 2002b).

Kolmas havaintojen tulkintamahdollisuus voi olla se, että jotkin *muut tekijät*, esimerkiksi heikot kognitiiviset kyvyt (ks. Wilson & Herrnstein 1985), selittävät havaitun yhteyden rikosuutisoinnin seuraamisen ja rikosten teon välillä. Analyysissa on kuitenkin vakioitu vastaajien kognitiiviset kyvyt sekä itsekontrollin ja pessimismin taso, eikä havaittu yhteys ole hävinnyt. Rikosmedian seuraamisen ja rikollisuuden välistä yhteyttä ei voi selittää ainakaan kokonaan sillä, että jokin näistä tässä tutkimuksessa vakioiduista tekijöistä selittäisi niiden välisen korrelaation. On tietysti periaatteessa mahdollista, että jokin muu tekijä löytyy molempien taustalta.

Havaittujen yhteyksien taustalla voi olla erilaisia sosiaalipsykologisia mekanismeja. Yksi näistä voi olla niin sanottu kopiorikosilmiö eli tilanne, jossa yksilö tekee rikoksen, jonka esikuva on jokin tietty, aikaisempi ja julkisuudessa esillä ollut rikos. Kopiorikollisuus on siis spesifimpi ilmiö kuin median yleinen vaikutus rikollisuuden määrään (Alvesalo & Santtila 2004, 10). Kopiorikostutkimuksessa on yleinen löydös, että matkimisvaikutus liittyy enemmän teon piirteisiin kuin siihen, tehdäänkö teko vai ei. Tässä tutkimuksessa havaittu yhteys on luonteeltaan toisenlainen. Selitettävänä muuttujana on se, onko nuori tehnyt rikoksen vai ei. Sikäli kun kyseessä on mediavaikutus käyttäytymiseen, löydös viittaa teonpiirteiden kopiointia voimakkaampaan vaikutukseen: rikosuutisointi voi jopa lisätä poikien rikosalttiutta, ei siis vain kanavoida jo olemassa olevan motivaation ilmaisutapaa. Tällainenkin vaikutus voi silti heijastaa oppimisprosesseja. Rikosuutisoinnin seuraaminen voi opettaa nuorille tekotapoja ja tehdä sitä kautta teot mahdollisiksi. Rikosuutisoiva media voi joillekin nuorille merkitä rikoksen teon *normaaliutta*: kun muutkin tekevät, miksen minäkin. Käsitys rikosten yleisyydestä on eräs tyypillinen tapa, jolla rikolliset yrittävät oikeuttaa toimintaansa itselleen ja muille (Kivivuori 1993).

Katujen rikosjulkisuuden osalta voidaan puhua myös ilmiöstä, jota Antti Karisto ja Martti Tuominen (1993, 88) ovat kutsuneet tilan semiotiikaksi, fyysisen ympäristön merkkien tarkkailuksi ja tulkinnaksi. Useimmiten tällainen ympäristön merkkien tarkkailu liitetään pelkojen tutkimukseen, mutta kriminologiassa tunnetaan myös käännteinen ilmiö: siinä missä tavallinen kadunkulkija lukee ympäristöä karttaukseen vaarallisia paikkoja, potentiaaliset rikosten tekijät lukevat ympäristöä etsien merkkejä siitä, voiko rikoksia tehdä. Klassisena esimerkkinä ovat rikutut ikkunat, epäsiisteys ja graffitit. Ne viestivät siitä, että sosiaalinen kontrolli ei toimi. Myös rikosmedian viestit voivat olla tällaisia merkkejä (Beckett & Sasson 2000, 124). Mahdollisesti jokin kadunkulkijoiden osaryhmä voi tehdä katujen rikosjulkisuudesta – enemmän tai vähemmän tietoisesti – johtopäätöksen, että kontrolli on romahtanut ja rikoksen tekeminen on mahdollista. Tällaisen vaikutuksen olemassaolosta ei tiettävästi ole vahvaa näyttöä.

Kolmas motivaatiomekanismi voi liittyä siihen, että rikosuutisoiva media antaa rikokselle ja rikoksen tekijöille *maineen*. Rikollisten nousu julkisuuteen ei johda pelkästään paheksuviin reaktioihin. Historiallisessa kriminologiassa on yleisesti tunnettu tosiasia, että rikolliset saattoivat nousta kansan sankareiksi ja kokea olevansa sellaisia (Hobsbawm 1959/1978). Henkirikosten tekijöiden vankiloihin saamat ihailijakirjeet ovat edelleen todellisuutta (Lauerma 2000). Maine voi olla erityisen motivoiva tekijä nuorille rikosentekijöille. Anne Alvesalo ja Pekka Santtila (2004, 79) mainitsevat tilanteen, jossa nuoret kilpailivat autovarkauksien avulla pääsystä paikallislehden palstoille. Ei ole perusteltua olettaa, että vaikkapa murhaajan kuva iltapäivälehden mainosjulisteessa olisi itsestään selvästi – tai pelkästään – vaikutukseltaan rikollisuutta vähentävä. Kuva voi sisältää jollekin lukijaryhmälle viestin: tällä tavalla saat mainetta ja erotut massasta. Tällainen vaikutus voi olla olemassa, vaikka rikoksen tekijä ei osaisi sitä itse artikuloida. Ollisi syytä tutkia tarkemmin, minkälaisia yleisiä motivaatiovaikutuksia esimerkiksi katujen rikosjulkisuudella on.

Artikkelin alussa viittasin Lontoon 1800-luvun alamaailmaan, jossa nuorisorikolliset ammensivat innoitusta fiktiivisestä ja todellisuus pohjaisesta rikosviitteestä. Jo tuolloin monet arvelivat, että media on osavastuussa rikollisuudesta (Collins 1965, 265; Beckett & Sasson 2000, 76). Nykyään varsinkin psykologit ovat olleet aktiivisia median ja aggressiivisuuden välisen suhteen tutkimuksessa. Kriitikkojen mielestä mediavaikutusten korostaminen vie huomion monista muista rikollisuuteen vaikuttavista tekijöistä (Young 2004). Mediatutkimuksen piirissä on puhuttu jopa

eräänlaisesta vastareaktiosta psykologien tutkimuksiin: on korostettu lasten ja nuorten mediaälykkyyttä ja todisteltu, ettei media juurikaan vaikuta lapsiin (Karvonen 2000). Kiivaimmillaan tällaiset näkemykset voivat luiskahtaa liiallisuuksiin. Tällä hetkellä voitaneen pitää perusteltuna kantana, että mediallyllä on kontekstisidonnaisia käyttäytymis- ja pelkovaikutuksia väestön osaryhmissä (Tedeschi & Felson 1995, 122–123; Mustonen 2001; Reiner 2002). Lisäksi on syytä muistaa, että vaikutustutkimus ei välttämättä tuota mediaa ”syyllistäviä” tuloksia. Kuten tässäkin artikkelissa havaittiin, median kokonaisvaikutus rikollisuuteen ei ole yksinomaan kielteinen. Rikosmedian erityissuhde rikosaktiivisten poikien ja miesten vähemmistöön on ilmeinen yhteiskunnallinen ongelma, mutta median käyttö yleisesti näyttäisi vähentävän massarikollisuutta vaikuttamalla ihmisten ajankäyttötapoihin ja vetämällä nuoria kodin kontrollin piiriin.

Viitteet

- 1 Kiitän kommentteista *Tiedotustutkimus*-lehden toimitusta, nimetöntä refereetä sekä erikoistutkija Jukka Savolaista. Artikkelissa käytetään tutkimusaineistoa, jonka keräämisen rahoittivat Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos ja Greifswaldin yliopisto.
- 2 Kyselylomake oli kansainvälisen Mare Balticum-hankkeen lomake täydennettynä muutamalla rikosmediaa koskevalla kysymyksellä.

Kirjallisuus

- AAP (American Academy of Pediatrics) (2003)
Children, Adolescents, and Television. *Pediatrics* 107:2, 423–426.
- Akers, Ronald (2000)
Criminological Theories. Los Angeles: Roxbury.
- APA (American Psychiatric Association) (2003)
Psychiatric Effects of Media Violence. www.psych.org/public_info/media_violence.cfm (linkki tarkistettu 30.7.2003).
- Alvesalo, Anne & Pekka Santtila (2004)
Pahat pojat -elokuva ja rikollisuus. ”Saanu ehkä vähän ideaa, mut omaa päätä sitä kummiski käyttää”. Poliisiammattikorkeakoulun tutkimuksia 17.
- Beckett, Katherine & Theodore Sasson (2000)
The Politics of Injustice. *Crime and Punishment in America*. Thousand Oaks: Pine Forks Press
- Bryant, Jennings & Susan Thompson (2002)
Fundamentals of Media Effects. USA: McGraw-Hill.
- Bushman, Brad J. (1995)
Moderating Role of Trait Aggressiveness in the Effects of Violent Media on Aggression. *Journal of Personality and Social Psychology* 69:5, 950–960.
- Coleman, Clive & Jenny Moynihan (1996)
Understanding Crime Data. *Haunted by the Dark Figure*. Buckingham: Open University Press.
- Collins, Philip (1965)
Dickens and Crime. 2. painos. London: Macmillan.
- Davis, Hank & S. Lyndsay McLeod (2003)
Why Humans Value Sensational News. An Evolutionary Perspective. *Evolution and Human Behavior* 24, 208–216.
- Eisner, Manuel (2003)
Long-Term Historical Trends in Violent Crime. Teoksessa Michael Tonry (toim.) *Crime and Justice. A Review of Research*. Volume 30. Chicago: University of Chicago Press.
- Eschholz, Sarah, Ted Chiricos & Marc Gertz (2003)
Television and Fear of Crime: Program Types, Audience Traits, and the Mediating Effect of Perceived Neighborhood Racial Composition. *Social Problems* 50:3, 395–415.
- Estrada, Felipe (1999)
Ungdomsbrottslighet som samhällsproblem. Utveckling, uppmärksamhet och reaktion. Kriminologiska institutionen, Stockholms universitet.
- Grönfors, Martti & Ari Hirvonen (1990)
Nuorten oikeuskäsityksiä. Kansaliskasvatuksen keskus ry. Tutkimuksia ja selvityksiä 1/1990. Helsinki: Kansaliskasvatuksen keskus.
- Hagell, Ann & Tim Newburn (1994)
Young Offenders and the Media. *Viewing Habits and Preferences*. London: Policy Studies Institute.

- Hobsbawm, E. J. (1959/1978)
Primitive Rebels. Studies in Archaic Forms of Social Movement in the 19th and 20th Centuries. Bath: Manchester University Press.
- Huovila, Tapani (2002)
Lööppi iskee aikamme julkisuuteen. Teoksessa Touko Perko, Raimo Salokangas & Heikki Luostarinen (toim.) Median varjossa. Jyväskylä: Mediainstituutti, Jyväskylän yliopisto.
- Karisto, Antti & Martti Tuominen (1993)
Kirjoituksia kaupunkipeloista. Helsingin kaupungin tietokeskuksen tutkimuksia 8/1993.
- Karvonen, Erkki (2000)
Onko medialla vaikutuksia? Tiedotustutkimus 23:2, 1–3.
- Kemppi, Sari & Janne Kivivuori (2004)
Rikosuutisoinnin määrä Yleisradion television pääuutislähetyksessä 1985–2003. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 63, Helsinki.
- Kepplinger, Hans M. (2000)
Die Entwicklung der Kriminalitätsberichterstattung. Teoksessa Bundesministerium der Justiz (toim.): Kriminalität in den Medien. Mönchengladbach: Forum Verlag, 58–77.
- King, Peter (2003)
Moral Panics and Violent Street Crime 1750–2000: A Comparative Perspective. Teoksessa Barry Gorfrey, Clive Emsely & Graeme Dunstall (toim.) Comparative Histories of Crime. UK: Willan Publishing, 53–71.
- Kivivuori, Janne (1993)
Rikoksen perustelutapojen tutkimusperinne. Oikeus 32:1, 26–39.
- Kivivuori, Janne (2002)
Piilorikollisuuden tutkimus. Teoksessa Janne Kivivuori (toim.) Nuoret rikosten tekijöinä ja uhreina. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 188. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos, 1–13.
- Kivivuori, Janne, Sari Kemppi & Mirka Smolej (2002)
Etusivujen väkivalta. Väkivalta iltapäivälehtien etusivuilla, todellisuudessa ja ihmisten peloissa 1980–2000. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 196. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos.
- Kivivuori, Janne & Jukka Savolainen (2003)
Helsingin nuoret rikosten uhreina ja tekijöinä. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia 204. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos.
- Lauerma, Hannu (2000)
Miksi henkirikollisen pahuus viehättää? Helsingin Sanomat 13.2.2000.
- Lupton, Deborah (1999)
'Something Really Nasty'. Audience Responses to Crime in the Mass Media. Australian Journal of Communication 26:1, 41–54.
- Mayhew, Henry (1862/1983)
London's Underworld. London: Bracken Books.
- Messner, Steven F. (1986)
Television Violence and Violent Crime: An Aggregate Analysis. Social Problems 33:3, 218–235.
- Mustonen, Anu (2001)
Mediapsykologia. Helsinki: WSOY.
- Naplava, Thomas & Dietrich Oberwittler (2002)
Methodeneffekte bei der Messung selbstberichteter Delinquenz von männlichen Jugendlichen. Monatsschrift für Kriminologie und Strafrechtsreform 85:6, 401–423.
- Ohlemacher, Thomas (1998)
Fremdenfeindlichkeit und Rechtsextremismus. Mediale Berichterstattung, Bevölkerungsmeinung und deren Wechselwirkung mit fremdenfeindlichen Gewalttaten, 1991–1997. Soziale Welt 49, 319–332.
- Pollack, Ester (2001)
En studie i medier och brott. Institutionen för journalistik, medier och kommunikation. Stockholms universitet.
- Reiner, Robert (2002)
Media Made Criminality: The Representation of Crime in the Mass Media. Teoksessa Mike Maguire, Rod Morgan & Robert Reiner (toim.) The Oxford Handbook of Criminology. Oxford: Oxford University Press, 376–418.
- Reiner, Robert, Sonia Livingstone & Jessica Allen (2003)
From Law and Order to Lynch Mobs: Crime News since the Second World War. Teoksessa Paul Mason (toim.) Criminal Visions. Media Representations of Crime and Justice. UK: Willan Publishing, 13–32.
- Surette, Ray (2002a)
Media, Crime and Criminal Justice. 2. painos. USA: West/Wadsworth.
- Surette, Ray (2002b)
Self-Reported Copycat Crime Among a Population of Serious and Violent Juvenile Offenders. Crime & Delinquency 48:1, 46–69.
- Tedeschi, James T. & Richard B. Felson (1995)
Violence, Aggression & Coercive Actions. American Psychological Association, USA.
- Wilson, James & Richard Herrnstein (1985)
Crime & Human Nature. New York: Simon and Schuster.
- Young, Jock (2004)
Constructing the Paradigm of Violence. Mass Media, Violence and Youth. Teoksessa Hans-Jörg Albrecht, Telemach Serassis & Harald Kania (toim.) Images of Crime II. Freiburg: Max-Planck-Institut für ausländisches und internationales Strafrecht, 187–198.
- Zimring, Franklin E. & Gorton Hawkins (1997)
Crime is Not the Problem. Lethal Violence in America. New York: Oxford University Press.

Liitetaulukko 1. Riippuvien ja riippumattomien muuttujien suorat jakaumat. ^a

	%	N
Tehnyt vakavan väkivaltarikoksen vuoden aikana		
ei ole	88	1008
on	11	127
Tehnyt vakavan omaisuusrikoksen vuoden aikana		
ei ole	93	1058
on	6	77
Katsoo poliisi-tv:tä ja/tai Rikosraporttia 2 viikon aikana		
ei katso	55	633
1-2 kertaa	35	405
3- kertaa	8	93
Lukee lööpit/etusivut ja on eniten kiinnostunut rikoksista		
ei	77	883
kyllä	22	252
Television kokonaiskatselu-aika päivässä		
Alle 1 tunti	21	248
1-3 tuntia	57	648
Yli 3 tuntia	20	234
Asuu...		
Molempien vanhempien kanssa	61	690
Muu tilanne	39	434
Perheen toimeentulotuki		
Ei saa	89	1013
Saa toimeentulotukea	9	110
Perheessä taloudellisia vaikeuksia		
Ei	70	797
On	29	334
Isä ja äidin syntymämaa		
Molemmat Suomessa	91	1034
Ainakin toinen muussa maassa	8	101
Suhtautuminen tulevaisuuteen		
Neutraali tai valoisa	82	938
Synkkä	17	196
Alhainen itsekontrolli (menettää helposti malttinsa) ^b		
Ei	92	1047
Kyllä	7	83
Kognitiiviset kyvyt (matematiikan arvosana)		
10 tai 9	34	385
8 tai 7	43	486
alle 7	22	252
Suhtautuminen väkivaltaan ^c		
Kielteinen	79	887
Selvästi tai lievästi hyväksyvä	21	237
Sukupuoli		
Tyttö	49	556
Poika	51	578

a) Huom. puuttuvien tietojen määrä vaihtelee muuttujakohtaisesti. Taulukon regressioanalyysissä mukana vain nuoret, joiden kohdalla täydelliset tiedot.

b) Täysin tai jokseenkin samaa mieltä väitteen "menetän helposti malttini" kanssa.

c) Vastannut "Pitää täysin" tai "pitää jossain määrin paikkansa" väitteeseen "Vähän väkivaltaa kuuluu asiaan, että olisi hauskaa".